

Источники к мини-курсу Катрин Когман-Аппель
**«Искусство и религия в еврейских
иллюстрированных рукописях
средневековой Германии»**

Sources for Katrin Kogman-Appel's mini-course
**“Art and Religion
in Hebrew Manuscripts
of Medieval Ashkenaz”**

1 Mishna, Avoda Zara 3:4; Babylonian Talmud, Avoda Zara 44b

שאל פרוקלוס בן פלוספוס את רבן גמליאל בעכו שהיה רוחץ במרחץ של אפרודיטי אמר לו כתוב בתורתכם ולא ידבק בידך מאומה מן החרם מפני מה אתה רוחץ במרחץ של אפרודיטי אמר לו אין משיבין במרחץ וכשיצא אמר לו אני לא באתי בגבולה היא באתה בגבולי אין אומרים נעשה מרחץ לאפרודיטי נוי אלא אומרים נעשה אפרודיטי נוי למרחץ דבר אחר אם נותנין לך ממון הרבה אי אתה נכנס לע"ז שלך ערום ובעל קרי ומשתין בפניה וזו עומדת על פי הביב וכל העם משתינין לפניה לא נאמר אלא אלהיהם את שנוהג בו משום אלוה אסור ואת שאינו נוהג בו משום אלוה מותר:

Proclus, son of Philosophos put a question to Rabban Gamliel in Acco when the latter was bathing in the bath of Aphrodite. He said to him, 'it is written in our Torah, and there shall cleave naught of the devoted thing to thine hand (Deut. 13:18); why are you bathing in the bath of Aphrodite?' He replied to him, 'we may not answer [questions relating to Torah] in the bath.' When he came out, he said to him, 'I did not come into her domain, she has come into mine. Nobody says, the bath was made as an adornment of Aphrodite; but he says, Aphrodite was made as an adornment for the bath. Another reason is, if you were given a large sum of money, you would not enter the presence of a statue revered by you while you were nude or had experienced seminal emission, not would you urinate before it. But this [statue of Aphrodite] stands by a sewer and all people urinate before it. [In the Torah] it is only stated, their Gods (Deut. 7:16; 12:2) – i.e., what is treated as a deity is prohibited, what is not treated as a deity is permitted.

2 Tosefta Avodah Zara, 6

וחכמים אומרים אין איסור אלא שיש בידו מקל או צפור או כדור סייף עטרה וטבעת צלם ... מצא טבעת ועליה צורת חמה צורת לבנה צורת דרקון יוליך לים המלח ר' יהודה אומר אף דמות וסרפס. טבעת שיש עליה עבודת כוכבים בזמן שהיא בולטת אסורה בהנאה אם אינה בולטת מותרת בין כך ובין כך אסור לחתום בה ושאינ עליה עבודת כוכבים מותרת בהנאה ומותר לחתום טבעת שיש עליה חותם מותר לחתום בה, ר' יהודה אומר אם היה חותמה שוקע אסור לחתום בה מפני שנעשה בולט ומותר ליתנה בידו ושחותמה בולט מותר לחתום בה ואסור ליתנה בידו טבעת שיש עליה פרצוף מותר לחתום בה ר' חנינא בן גמליאל אומר של בית אבא היו חותמין בפרצוף פות ר' אלעזר בר צדוק אומר כל הפרצופות היו בירושלים חוץ מפרצוף האדם. העשוי כמין דרקון אסור והדרקון תלוי בו נוטלו ומשליכו והשאר הרי זה מותר איזה הוא מין דרקון שאסור ר' שמעון בן אלעזר אומר כל שהציצין יוצא מצוארו אבל אם היה חלק הרי זה מותר.

The Sages say: [an image] is forbidden only if it[s figure] holds a rod in his hands, a bird, a sphere, a sword, a crown, or a ring with an image... if somebody finds a ring with the image of the sun, the moon or a dragon, he should throw it into the Dead Sea. Rabbi Judah says: [he should throw it into the Dead Sea] also if it has the image of a figure... As far as a ring with the image of an idol is concerned: if the image is protruding, it is forbidden to use [the ring]; if the image is not protruding, [the ring] can be used; in both cases it is forbidden to seal with it; [a ring] that has no image of an idol [but another kind of image] it can be use and is allowed to seal with it. Rabbi Judah says: if the seal (image) is sunken, the ring cannot be used for sealing, because the [resulting image] will be protruding, but it is allowed to wear [such a ring] on the finger; if the seal (image) protrudes, it is allowed to use for sealing, but it is forbidden to wear it on the finger...

3 Responsa of Rabbi Meir ben Barukh of Rothenburg, Ed. Berlin no. 39

אשר שאלת אדוני על צורת חיה ועוף שבמחזורים ותמהת למה איני מוחה בהם, והתניא במכלתין [יתרו פרשה ו] לא תעשה לך פסל וכו' עד לא יעשה לו [גלופה, אבל יעשה] לו אטומה, ת"ל וכל תמונה וכו' עד אפי' בהמה וחיה ועוף ודגים וחגבים ואפי' (הבוכא והסרוורים) [הבוביא והשברירים] וכו'.

נראה לי דודאי לא יפה עושים, שמתוך שמסתכלים בצורות הללו אין מכוונים לבם לאביהם שבשמים. מיהו אין כאן איסור דלא עשה לך פסל וגו' [שמות כ, ג], דהא מסקינן בפרק כל הצלמים [ע"ז מג, ב] שאני ר"ג דאחרים עשו לו. ואפי' חשדא ליכא בציורין שהם מיני צבעים בעלמא ואין בהם ממשות כלל, דלא חיישינן לחשדא אלא [בחותם] בולט ולא בחותם שוקע, וכ"ש בדבר שאינו לא בולט ולא שוקע אלא מן צבע בעלמא.

ונראה לי דאפי' ישראל מותר לצור צורות [במיני] צבעים ואין בה משום לא תעשה לך פסל, דלא אסר אלא פרצוף גמור חקוק בששה, אבל מיני צבעים מותר, כדאמר בחזקת הבתים [ב"ב נד, א] הצר צורה בנכסי הגר קנה דרב לא קני לגנתא דבי רב אלא בצורתא. ... אלמא דרב צייר צורת חיה ועוף. אלא ודאי במיני צבעים מותר.

והתניא במכלתין [שם] גלופה היינו צורה בולטת, אטומה צורה שוקעת, ואשר במים מתחת להביא את הבוביא, פ' שעושים צורה וחוקקים דמות בבואה שבמים, סד"א דדוקא אשר בשמים ואשר בארץ מתחת לרקיע, אבל צורת (דמים) [דמות] בבואה שבמים לא, ת"ל ואשר במים. ... וכל אלו אינם אסורים לעשותם אלא פרצופים חקוקים, אבל לא ממין הצבעים כמו שהוכחתי.

אמנם על כסא שלמה אני תמה דכתיב [מלכים א, י, יט] ושתי אריות עומדים אצל הידות ושנים עשר אריות וגו'. ואין לומר דעל פי הדבור היה מדכתיב [דברי הימים א כט, כג] וישב שלמה על כסא השם למלך, שהרי אין נביא י"ל רשאי לחדש דבר מעתה [שבת קד, א]. ... שכשהיו עדים באים לפניו היו האריות שואגים ונוהמים כמו שיש במדרש [ספרי דאגדתא על אסתר מדרש פנים אחרים פ"א] ומתוך כך היו מתפחדים להעיד עדות שקר. א"נ אחרים עשו לו וחשדא ליכא דרבים שכיחי גביה כדאמר גבי ר"ג [ר"ה כד, ב].

ומה שעשו בכותלי היכל וק"ק ציורים חקוקים בכותל סביב [יחזקאל מא, יט] פני הכפיר אל התימורה [מפה] ופני אריה אל התימורה מפה. י"ל ע"פ הדבור [שנאמר] [דברי הימים א כח, יט] הכל בכתב וגו'. א"נ י"ל דלא שייך לא תעשה לך פסל אלא בתלוש אבל על הכותל שבמחומר לא דאינו אלא לנוי בעלמא ובטל לגבי הכותל. ואף על פי שאני מדמה לא הייתי [עושה] מעשה כמו זה התירוץ האחרון.

ועוד נראה לי דלפי סוגיא פרק כל הצלמים [מב, ב, מג, א] מוכח דכל מיני פרצופין מותר לעשות אפי' חקוקים וחותמן בולט, חוץ מפרצוף אדם לחודיה, או דמות ד' פרצופים בהדי הדדי שבכסא הכבוד, אדם אריה שור נשר, ... ותשמישי מקדש לעשות כמותם בית תבנית היכל, ... מאיר בר' ברוך שיחי':

As far as the question of my master is concerned about forms of animals and birds in our prayer books (mahzorim): you are surprised that I do not object to them, since it has been taught in the Mekhilta: "You shall not make for yourself a sculpted image - he shall not make one that is engraved. But perhaps he may make one that is solid? Scripture says "nor in manner of likeness" – even not of a large animal, a small animal, fowls or fish, not even reflections and fragments etc."

Answer:

It seems to me that these people [who produce or use these prayer books] are not acting properly, since when they look at these forms they do not concentrate on their father who is in heaven [during prayer].

However, there is no prohibition in this case; "you shall not make yourself a sculpted image... (Ex. 20:4) does not apply here. Because we conclude from the chapter "all the images," that it is different [as in the case of] Rabban Gamliel [where we learned] that others made for him [images]. As far as paintings concerned, there is not even a suspicion [of transgression], because they are just made of colors, and there is not real substance in them.

We have to concern ourselves with a suspicion only if there is a protruding seal, not if there is a concave seal; all the more so, if the thing (the image) is not protruding, but made of mere color. It seems to me that even Israel (a Jew) is allowed to make shapes in various colors and [the prohibition] "you shall not make yourself a sculpted image" does not apply; only the [image of a] complete face engraved in vermillion (red color), but if it is [painted] from various colors, then it is allowed.

[In a discussion] about property [laws] concerning houses (Baba Batra 54a) it is written: a man who makes a shape on the property of a proselyte; [this was the case] with Rab, who acquired the garden next to his school only by drawing an image... [this means] consequently Rab drew an image and this applies certainly to an [image] painted of various colors.

In the Mekhilta we learned – a high relief produces a protruding form, while a concave relief produces a sunken form; and as far as [creatures] under the water are concerned, and a reflection thereof: this means an engraved image of this reflection in the water. It would arise upon your mind that I mean [creatures] in the sky, on the earth beneath the firmament [are forbidden], but not images of reflections on the water. Scripture says – in the water. As far as all these are concerned, it is not forbidden to make them; only engraved faces are forbidden, but not painted [faces] as I have proven.

However, as far as Solomon's throne is concerned – I wonder: it is written (1 Kg 10:19): Two lions appeared near the armrests and 12 lions on the 6 steps. Not because of the [second] commandment, since it is written (1 Chr. 29:23): Solomon sat on the Lord's throne, in David's his father's stead, and he was successful. It is also written (Shabbat 104a): these are the words; from now on no prophet is allowed to apply any change.... When witnesses appeared before the lions, they roared and growled, as it is described in the Midrash (Sifre De'agadeta Ester), and the witness did not dare to give a wrong testimony. ...

And what did they do on the walls of Holy of Holies? There were images engraved [as a relief] on all its walls (Ez. 41:19): the face of a lion's cub should face the palm tree from one side ... the face of a lion should face the palm tree. And one should say [this is] in accordance with the commandment, because it is written (1 Chr. 28:19): everything was shown from a tract... This means that it has nothing to do with [the commandment] 'you shall not make for yourself a graven image...'... but on the walls, [where the image appears attached as a relief] it appears only for the sake of mere decoration, that's why the commandment does not apply to the wall. Nevertheless, I would rather not have done such a deed following this latter argument.

It also appears to me on the ground of the discussion in the chapter "All images..." (Avoda Zara 42c-43a) that it has been proven, that it is allowed to make [image] of all sorts of faces, even when they are engraved and protruding; [all images] except those of human faces or images of the faces of the four creatures together, as they appear on the Throne of Glory: human, lion, bull, and eagle, neither [is it allowed to make an image] of the sun in the heaven or below, or of the Temple implements; it is not allowed to make an image of the Temple ...

Meir ben Barukh, may he live.

4 Sefer Tashbets Qatan, no. 397

אינו נראה לי כלל מנהג כשר שנוהגין ברוב מקומות שהאשה יושבת בבית הכנסת עם האנשים ומלין התינוק בחי' קה ואפילו אם בעלה מוהל או אביה או בנה דלאו אורחא ליכנס אשה מקושטת בין האנשים ובפני השכינה. וכי האי גוונא פרכינן בפ' האיש מקדש (דף נב) אשה בעזרה מנין פן יתגרו בה פרחי כהונה. ועוד דאפילו בעיקר מילה לא נצטווית למול אפי' בנה דכתיב אשר צוה אותו ולא אותה ואם כן למה לי כולי האי שימולו לתוך חיקה ולחטוף מאנשים המצוה. ומי שיש בידו למחות ימחה והמחמיר תבא עליו ברכה ושלוש. מאיר ב"ר ברוך זלה"ה באשר כתב מורנו צעקתי ימים רבים ולית דמשגח. כי נראה מכוער מאד. אף על גב דטרידי בעבידתייהו ולא מה' רהרי. הרואים תושדים ואפי' אדם עם אשתו. ועוד אין כל אדם יודע שהיא אשתו. ועוד וכי בחנם היתה עזרת נשים לבד. ונראה דמצוה הבאה בעבירה היא כדכתיב הנה שמוע מזבח טוב. וכל איש הירא דבר ה' יש לו לצאת מבית הכנסת פן יראה כמסייע ידי עוברי עבירה. והזהיר מורי רבינו טוביה ר' יקותיאל בר משה זלה"ה על הדבר כאשר כתב הרב. וגם נראה לי ומוספני על דבריו אחרי ארי ולא אחרי אשה. ואפילו נזדמנה לו אשתו מסלקה לצדדים.

הכי איתא בפרק עושיין פסין (דף יח) ולהכי אמרינן מנוח עם הארץ היה דכתיב וילך מנוח אחרי אשתו ואפילו בשוק כ"ש בבית הכנסת ובחיקה. ושלום. מאיר ב"ר ברוך זלה"ה:

The custom that is practiced in most places does not seem to me permissible: A woman sits in the synagogue with the men and they circumcise the baby in her lap. And even if her husband is the *mohel* [circumciser] or her father or her son, it is not the way [of the world] that such an honored woman should enter among men and in the presence of the Shekhinah... especially since she is not commanded to circumcise, not even her own son, as it says "which God commanded him" (Gen. 17:23); "him" and not "her". And if this is the case, why should they circumcise in her lap? Thus, they [the women] snatch this commandment from the men. And whoever can object should object, and whoever acts stringently in this case may he be blessed. Meir son of Barukh... About this that my teacher has written. And though I have cried out for many days, no one pays any attention. For it seems very ugly. And even though they are occupied [with the commandment], their thoughts wander... Is it for no reason that the women's section was separated off? Hence, this seems to be a commandment performed in sin ... and every man who fears the Lord should leave the synagogue, lest it look like he is an accomplice to sinners. Shalom. Meir son of Barukh

(Translation after Elisheva Baumgarten, *Mothers and Children. Jewish Family Life in Medieval Europe*, Princeton 2004)

5 Babylonian Talmud, Rosh Hashanah 17b

ויעבר ה' על פניו ויקרא, אמר רבי יוחנן: אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו, מלמד שנתעטף הקדוש ברוך הוא כשליח צבור, והראה לו למשה סדר תפלה.

'And God passed by before him and called upon him.' Rabbi Yohanan said: Were it not written in the text, it would be impossible for us to say such a thing; this verse teaches us that the Holy One, blessed be He, wrapped himself like a *sheliah tsibur* and showed Moses the order of prayer.

6 Pesiqta de Rav Kahana, Hahodesh Hazeh 5:1

ר' שמואל בר יבא ר' אחא בש' ר' שמואל בר' נחמן שנה שיצאו בה ישר' היו חדשי שנה וחדשי תקופה שווים. ר' חייא בר בא בשם ר' יוחנן נתעטף הקדוש ברוך הוא בטלית מצוייצת, והעמי' למשה מיכן ולאחר מכן, וקרא למיכאל וגבריאל, ועשה אותם כשלוחי החודש ואמ' להם, כאיזה צד ראיתם את הלבנה, לפני החמה לאחר החמה, לצפונה לדרומה, כמה הוא גבוה ולאין הוא נוטה, הידי רחב. א' להם, כסדר הזה שאתם רואים כך יהו בני מעברים את השנה למטן, על ידי זקן ועל ידי עדים ועל ידי טלית מצוייצת.

Rabbi Hiyya in the name of Rabbi Yohanan: The Holy One, blessed be He wrapped himself in a fringed talit and placed Moses here, and Aaron there, and called upon Michael and Gabriel, and made them [Moses and Aaron] emissaries for the [beginning] of the month [to transmit calendric issues to remote communities]. He spoke to them: In this order that I show to you now, my sons shall arrange the year – with an elder, with witnesses, and with a fringed talit.

7 Eleazar ben Judah of Worms, Sefer Haroqeah, Hilkhhot Shavuot, 296

מנהג אבותינו שמושיבין התינוקות ללמוד [תורה] בשבועות לפי שניתנה בו תורה רמז שמכסין הנער (בטלית או במעיל האב) שלא יראה כלב ביום שמחנכין אותו לאותיות הקדש... כעלות השחר יום עצרת (שם נוסף לחג השבועות) מביאין הנערים על שם בהיות הבקר והי קולות וברקים דהיינו מעמד הר סיני, (שמות יט, טז) ומכסים אותו תחת המקטורין מביתם עד בית הכנסת או עד בית הרב על שם ויתצבו בתחתית ההר. ונותנין אותו בחיקו

של הרב המושיבם ללמוד על שם כאשר ישא האומן את היונק (במדבר יא, יב) ואנכי תרגלתי לאפרים (הושע יא) קחם על זרועותיו. ומביאים הלוח שכתוב עליו אב"ג תשר"ק (אותיות הא"ב מהתחלה לסוף ומסוף להתחלה) תורה צוה לנו תורה תהא אומנותי ויקרא אל משה וקורא הרב כל אות ואות מן א"ב והתינוק אחריו וכל תיבה של תשר"ק והתינוק אחריו וכן תורה תהא וכן ויקרא ונותן על הלוח מעט דבש ולוחך הנער הדבש שעל האותיות בלשונו ואחר כך מביאין העוגה שנילושה בדבש וכתוב עליה ה' אלהים נתן לי לשון לימודים לדעת לעות את יעף דבר יעיר בבקר ובבקר יעיר לי און לשמע כלימודים, ה' אלהים פתח לי און ואנכי לא מריתי ואחור לא נסור גותי (ישעיהו נ, ד-ה) וקורא הרב כל תיבה של אלו פסוקים והנער אחריו ואחר כך מביאין ביצה מבושלת וקלופה הקליפה ממנה וכתוב עליה ויאמר אלי בן אדם בטנך תאכל ומעיך תמלא את המגילה הזאת אשר אני נותן אליך (יחזקאל ג, ג) ואוכלה ותהי בפי כדבש למתוק. וקורא הרב כל תיבה והנער אחריו ומאכילין לנער העוגה והביצה כי טוב הוא לפתיחת הלב.

У наших предков был обычай: с наступлением праздника Шавуот, когда было даровано Учение, сажали детей изучать Тору и накрывали их молитвенным покрывалом или плащом отца, чтобы не попалась ему на глаза собака в момент, когда он приступает к чтению святых букв... а с восходом солнца вели детей из дома в синагогу или в дом учителя, как сказано: «При наступлении утра были громы и молнии» (Исход 19:16), накрывая всю дорогу покрывалом, как сказано: «И стали у подошвы горы» (там же, 17), а затем сажали к первому учителю на колени, как сказано: «как нянька носит ребенка» (Числа 11:12) и «Я Сам приучал Ефрема ходить» (Осия 11:3), и тот брал ребенка на руки, и приносили доску, на которой был написан алфавит из начала в конец и из конца в начало, а также слова: «Закон дал нам Моисей», «Тора будет моим занятием» и «И воззвал к Моисею», и учитель читает весь алфавит, букву за буквой, а затем слова, одно за другим, а ученик повторяет за ним, и учитель мажет буквы медом, а ученик языком слизывает мед с букв, а затем приносят медовый пирог с надписью: «Господь Бог дал Мне язык мудрых, чтобы Я мог словом подкреплять изнемогающего; каждое утро Он пробуждает, пробуждает ухо Мое, чтобы Я слушал, подобно учащимся. Господь Бог открыл Мне ухо, и Я не воспротивился, не отступил назад» (Исаия 50:4-5), и учитель читает каждое слово, а ученик повторяет за ним, а затем приносят чищенное вареное яйцо, на котором написано: «И сказал мне: сын человеческий! напитай чрево твое и наполни внутренность твою этим свитком, который Я даю тебе. И я съел, и было в устах моих сладко, как мед» (Иезекииль 3:3), и учитель читает каждое слово, а ученик повторяет за ним, а затем мальчик съедает пирог и яйцо, ибо это побуждает к разумению.

8 Элия бен Мордехай (Италия, XI-XII вв.)

אֵיתָן הַכִּיר אֲמוֹנֶתְךָ / בְּדוֹר לֹא יָדָעוּ לְרִצּוֹתֶךָ
 גָּמַחַ בְּךָ וַיִּדַע יִרְאַתֶּךָ / דָּן לְהוֹדִיעַ לְכָל הַדְרֹתֶךָ
 הַדְרִיף תוֹעִים בְּנֵתִיבָתְךָ / וַיִּקְרָא אָב לְאַמְתֶּךָ
 זָהָר לְעֵשׂוֹת דְּבָרְתֶךָ / חָפֵץ לְחַסוֹת בְּצַל שְׁכִינְתֶךָ
 טַעַם לְעוֹבְרִים כְּלִפְלֶתְךָ / יָדַע לְשָׁבִים כִּי־אֵין בְּלֶתְךָ
 כִּי־הָאֱמִין בְּךָ לְחַלּוֹתֶךָ / לְטַע אֲשֶׁל וּלְהַזְכִּיר גְּבוּרוֹתֶיךָ:

Эйтан¹ познал веру Твою / в поколении, не умевшем исполнять волю Твою,
 Возрадовался Тебе и познал трепет пред Тобой, / стремился всем рассказать от Твоем величии,
 Направлял блуждающих на пути Твои, / и был назван отцом народа Твоего,
 Строго соблюдал сказанное Тобой, / желал укрыться под сенью Твоего присутствия,
 Угощал путников яствами Твоими, / убеждал пришедших, что нет никого, кроме Тебя,
 Ибо полагался он на Твои обещания, / насадил рощу и прославил великие деяния Твои.

¹ Авраам, см. Вавилонский Талмуд, Бава батра, 15а.

9 סказ о праотце Аврааме, мир ему, и Нимроде

אמרו שקודם שנולד אברהם היה נמרד כופר באמונת האל ית', והיה מתגאה בעצמו ואומר שהוא אלוה, ואנשי זמנו היו עובדים ומשתחווים לו. והיה זה המלך תוכן וחכם וראה בחכמת הכוכבים שיוולד אדם אחד בימיו שיעמוד כנגדו להכחיש אותו מאמונתו ולנצחו, ויחרד חרדה גדולה. מה עשה שלח אחרי השרים והפחות שלו והגיד להם הדבר, ואמר להם מה תיעצוני לעשות בזה הילד שעתידי לבוא? אמרו לו העצה שאנו מסכימים על זה הוא שתבנה בית גדול ותשים שומר בפתחו ותכריז בכל מלכותך שכל הנשים שהן מעוברות שתבואינה לשם ואחרי בואן תביאינה ג"כ החיות (מילדות) ותהינה אצלן לשמור את זמן לידתן, ובבואה האשה ללדת תראינה אם בן הוא תשחטינה אותו על בטנה, ואם בת היא וחיה ויתנו מתנות לאמה וילבישוה בגדי מלכות ויקראו לפניה ככה יעשה לאשה אשר תלד בת. ויהי כשמעו עצתם שמח שמחה גדולה עד מאד, והכריז בכל מדינות מלכותו שיבואו כל האומנים לבנות בית גדול למלך, גבהו ששים אמה ורחבו שמונים אמה, ואחר כלות לבנות הבית הכריז שתבואינה כל הנשים המעוברות לבית ההוא להיות שם עד שתלדנה, ויפקד פקידים להביאן שם, גם הפקיד עליהן נשים מילדות להוליכן, וגזר שהבן היולד ישחט על חזה אמו ואם בת היא שילבישו את אמה בגדי שש ומשי ורקמה ויוציאו משם ויעשו לה כבוד הרבה, כי כן צוה המלך, ויוליכוה לביתה בכבוד.

אמר המגיד שנהרגו על הדבר ההוא יותר משבעים אלף זכרים. וכראות מלאכי מעלה הריגת אלו הילדים אמרו לפני הקב"ה, הלא ראית מה שעשה הרשע הכופר נמרד בן כנען שהרג כמה ילדים על לא חמס בכפיהם, אמר להם מלאכים קדושים! ידעתי וראיתי, כי לא אנום ולא אישן, ורואה ויודע אני הנסתר והנגלות, אבל אתם תראו מה אעשה לרשע הכופר הזה כי אשים ידי עליו ליסרו.

אמר המגיד שבזמן ההוא הלכה אם אברהם אע"ה ולקחה איש תרח שמו ותהר ממנו, ויהי כמשלש חדשים ותגדל בטנה ופניה מוריקות, אמר לה תרח בעלה מה לך אשתי פניך מוריקות ובטנך גדולה, אמרה לו בכל שנה ושנה אירע לי זה החולי שיאמרו לי (שיקראו אותי) קולצני (שם החולי). אמר לה תרח הראיני בטנך שנראה לי שאת מעוברת, ואם כך הוא אין ראוי לעבור את מצות אלקינו נמרד. וכאשר שם ידו על בטנה עשה לה הקב"ה נס והלך הילד למעלה תחת החזה, ויפשפש בידו ולא מצא שום דבר, אמר לה צדקת במה שאמרת, ולא נראה הדבר ולא נודע עד שנשלמו חדשי הילד, ומרוב פחדה יצאת מן העיר והלכה דרך המדבר קרוב לנהר אחד ומצאה שם מערה גדולה ונכנסה לשם. למחר אחזזה חבלי לידה ותלד בן, ותראה את המערה כולה מאירה כשמש מאור פני הילד ותשמח שמחה גדולה, והוא היה אברהם אע"ה, ופתחה פיה ואמרה אני שילדתיך בזמן הזה שמלך נמרד והרג בעבורך שבעים אלף זכרים, ואני אפחד עליך מאד שאם ידע בך יהרגך, ועל זה יותר טוב שתמות במערה הזאת ולא יראוך עיני שחוט על החזה שלי, ולקחה מלבוש אשר עליה והלבישהו ועזבה אותו במערה, ואמרה יהי אלקיך עמך לא ירפך ולא יעזבך, והלכה לדרכה.

אמר המגיד שאברהם אע"ה בעודו במערה לא היה לו מינקת שתניקהו, בכה ושמע השי"ת בכייתו ושלח לגבריאֵל המלאך לחיות אותו ולתת לו חלב, כי היה מוציא לו חלב מאצבעו הימין והיה יונק ממנו עד שהיה אברהם בן עשרה ימים, והתחיל ללכת בארץ ויצא מהמערה וילך על שפת הנהר, וכשבא (כששקע) השמש ויצאו הכוכבים אמר אלו הם האלהים, אח"כ כשעלה עמוד השחר לא ראה הכוכבים, אמר לא אעבוד את אלו כי אינם אלהים. אח"כ ראה השמש אמר זה אלי ואעבוד אותי, וכשהחשיך אמר אין זה אלוה—יש להם מניע. עודנו מדבר והנה בא המלאך גבריאֵל ואמר לו שלום עליך אברהם, א"ל עליך שלום, א"ל מי אתה, א"ל אני גבריאֵל המלאך שליח הקב"ה. בעת ההיא הלך למעין אחד שמצא שם ורחץ פניו ידיו ורגליו והתפלל לשם ית' בכריעה והשתחויה.

אמר המגיד אם אברהם אע"ה זכרה אותו ובכתה בכיה גדולה ויצאה מן העיר לבקש את בנה במערה שעזבהו שמה ולא מצאתו, והרבה לבכות עוד עליו, והיתה אומרת אוי לי כי ילדתיך טרף לחיות השרה לדובים ולאריות ולזאבים, והיתה הולכת על שפת הנהר ומצאה את בנה ולא ידעתהו כי גדל מאד בקומה, אמרה לו שלום עליך והשיב לה עליך שלום למה את הולכת באלו המדבריות, אמרה לו יצאתי מן העיר לבקש את בני. אמר לה ובנך מי הביאו הנה. אמרה לו הייתי הרה מתרח אישי ובעת הלידה פחדתי על בני שהיה בבטני שלא יהרגנו מלכנו נמרד בן כנען כמו שהרג מספר שבעים אלף ילדים, ובאתי אל מערה אחת בזה הנהר ואחזוני צירי יולדה וילדתי בן ועזבתיהו במערה והלכתי לביתי, ועתה באתי לבקשו ולא מצאתיו. אמר לה אברהם אלה הדברים שאמרת לי שעזבת לילד כמה ימים? אמרה לו כמו עשרים יום, אמר לה וכי יש בעולם אשה שתעזוב את בנה קטן במדבר לבדו ותבא לבקש אותו אחר עשרים יום? אמרה היא אולי יחנן האל, אמר לה אני בנך שבאת לזה הנהר בעבורו, אמרה לו בני גדלת מאד כ"כ והלכת על רגליך ודברת בפיך וכל זה בעשרים יום? אמר לה כן, שיודע לך אמי שיש

בעולם אל גדול ונורא חי וקיים רואה ואינו נראה והוא בשמים ומלא כל הארץ כבודו. אמרה לו בני וכי יש אל אחר מבלעדי נמרד? אמר לה כן אמי אלהי השמים אלהי הארץ ואלהי נמרד בן כנען, ועל זה תלכי לנמרד ותודיע אותו הדבר הזה. והלכה לעיר ואמרה לתרח אישה איך מצאה את בנה. ותרח היה שר וגדול בבית המלך נמרד והלך לבירה מקום אשר המלך שם והשתחוה למלך ופניו ארצה, ובזמן ההוא כל המשתחוה למלך לא היה מרים ראשו עד שיאמר לו הרם ראשך. א"ל המלך הרם ראשך ושאל חפצך, א"ל יחי אדוני המלך, באתי לבשר אותך על מה שראית בחכמת הכוכבים שיוולד ילד במלכותך שיפסיד אמונתך והרגת בעבורו ע' אלף זכרים, אבשרך שהוא בני ואמו היתה הרה ולא ידעתי בהריונה כי אמרה חולה אני מחולי הקולצני, ובקשתי בטנה ולא מצאתי שום עובר. ויהי כאשר נשלמו חדשי הילד הלכה מן העיר לנהר ומצאה שם מערה ותלד שם בן ועזבה אותו לחיות השדה ואחר עשרים יום הלכה אליו ומצאתהו מהלך על שפת הנהר ומדבר כאדם גדול ואומר שיש אלקים בשמים רואה ואינו נראה אחד ואין שני. וכשמוע נמרד אלו הדברים חרד חרדה גדולה עד מאד ויאמר ליועציו ושריו מה לעשות מזה הילד. אמרו מלכינו אלקינו מה תפחד מילד קטן ויש בכל מלכותך אלף אלפי שרים, שרי אלפים ושרי מאות שרי חמשים ושרי עשרות ושוטרים אין מספר, הקטן שבשרים שלך ילך יביאהו וישימהו בבית הסהר. אמר להם הראיתם מימיכם ילד מעשרים יום הולך על רגליו ומדבר בפיו ובלשונו מבשר ואומר שיש אלוה בשמים אחד ואין שני לו והוא רואה ואינו נראה?

אמר המגיד שכל השרים שהיו שם תמהו תמיה גדולה מאלו הדברים, ובין כך ובין כך בא השטן בדמות אדם לבוש משי שחור והלך והשתחוה לפני המלך נמרד עד שאמר לו המלך הרם ראשך ושאל חפצך, אמר לו מה אתה דואג ובלבם תמהים מילד קטן איעצך עצה מה לעשות. אמר לו המלך מה עשתך? א"ל פתח אוצרות כלי המלחמה ותתן לכל השרים והסגנים והפחות ולכל אנשי המלחמה ותשלחם אליו שיבא לעבוד אותך ויהיה תחת ידיך. אמר המגיד שצוה המלך לכל השרים ולכל אנשי המלחמה שיבואו ויקחו כלי זיין מאוצרות המלך וילכו להביא לאברהם. וכראות אברהם אבינו שבאו אליו עם רב אחזו רעד ופחד גדול מפניהם ויצעק לאלהי השמים שיצילהו

מידם כי הוא המציל עני מחזק ממנו ואתה תצילני מהם. וישמע אלהים את צעקתו וירא את דמעותיו וישלח לו מלאך גבריאל להציל אותו מידם. אמר לו המלאך מה לך אברהם ומה אתה בוכה? א"ל פחדתי מאנשים האלה הבאים עלי להרגני. א"ל לא תירא ולא תפחד האלקים עמך והוא יצילך מן כל אויביך.

אמר המגיד שהקב"ה צוה לגבריאל שישים ענן וערפל בינו וביניהם. כראותם הענן והחשך והערפל פחדו פחד ושבו אל נמרד מלכם ואמרו לו נסעה ונלכה ממלכות זו, וכשמוע המלך כן נתן מעות לכל שריו ועבדיו ונסעו משם למדינת בבל. ויהי אחרי נסעם ויאמר אלקים למלאך גבריאל לך אמור לאברהם שילך אחרי האויב נמרד לבבל. אמר לו אברהם אע"ה אין לי צידה לדרך. ולא סוס לרכוב עליו ולא אנשי חיל כדי לעשות עמו מלחמה. א"ל גבריאל המלאך אין אתה צריך לשום דבר מאלה, לא לצידה לדרך ולא לסוס לרכוב עליו ולא אנשי חיל לעשות עמו מלחמה, ולא רכב ולא פרשים כי על כתפי תרכב ואני אשאך ואגיעך עד בבל. ויקם אברהם וירכב על כתפו של גבריאל כהרף עין. באותה שעה מצא עצמו בשערי מדינת בבל וא"ל המלאך כנס למדינה ותקרא בקול גדול ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד אחר, אחד ואין שני, אין לו דמות הגוף ואינו גוף, והוא אלקי האלקים ואלקי נמרד ואני אברהם עבדו נאמן ביתו. הלך אברהם אבינו ע"ה ונכנס בתוך המדינה והכריז בקול גדול לכל אנשי המדינה "ה' הוא האלקים אחד ואין שני והוא אלקי האלקים ואלקי נמרד! העידו כלם אנשים ונשים וטף על זה שהוא אמת וגם תעידו שאני אברהם עבדו נאמן ביתו!" ויהי הוא הולך בשוקים וברחובות ומכריז מצא אביו ואמו וגם מצא למלאך גבריאל, אמר לו המלאך אברהם תאמר לאביך ולאמך שיאמינו גם הם ויעידו בזה שאתה מכריז שה' הוא האלקים אין עוד מלבדו. ויהי כשמוע אברהם את דבר המלאך אמר לאביו ולאמו אתם עובדים לאדם כמוכם ותשתחוו אליו לצלם דמות נמרד, הלא ידעתם כי יש לו פה ולא ידבר עין ולא יראה אזן ולא ישמע ולא ילך ברגליו ולא יש בו תועלת לא לעצמו ולא לאחרים. ויהי כשמוע תרח את דבריו לקח אותו בדברים והביאו אל ביתו ויספר לו כל המאורע שביום אחד הלך מהלך ארבעים יום, וכשמעו זה הלך אצל נמרד וא"ל תדע אדוננו המלך שהנער בני אשר היית בורח מפניו הנה בא ושאלתיו כמה זמן יש שהוא הולך בזה הדרך א"ל אמש נסעתי משם והיום הגעתי הנה, ויהי כשמעו ככה ויחרד חרדה גדולה עד מאד ויאמר לפני כל השרים והיועצים והחכמים להביא לו עצה על זה הילד מה לעשות עמו? ויענו לו פה אחד יחי המלך נמרד לעולם! ויצוה וכרוז שיכריז בכל המדינה משתה ושמתה שבעת ימים וכל איש ישמח בביתו וילבש ויצא בכל מיני לבושים ומשכיות ושתהיה בכל המדינה צהלה ושמחה, וגם תעשה בחצר בית המלך החיצונה והפנימית ובכל מדינות מלכותך ועוצם יכולתך הגדול יביא כל אדם ויעבוד אותך, ויאמר המלך לעשות כן, ותנתן דת בבבל בשוקים וברחובות וילבשו כלם כלי יופי ויתקנו אותם בכל לבושי שש ומשי ורקמה וכל מיני משכיות כסף איש איש כאשר תשיג ידו ויעשו כן.

ויהי אחרי כן כשבת המלך נמרד על כסא מלכותו שלח אחרי אברהם ויבא אליו ואביו תרח עמו, ויעבור אברהם לפני הפחות והסגנים עד שהגיע לכסא המלך אשר הוא יושב עליו ויתפוש בכסא והניע אותו ויקרא בקול גדול כדברים האלה: אי נמרד הנגעל הכופר בעיקר וכופר באל חי וקיים ובאברהם עבדו נאמן ביתו, תעיד ותאמר כמוני שה' הוא האלקים אחד ואין שני ואינו גוף והוא חי ולא ימות לא ינום ולא יישן, ותעיד על עצמך שאתה אדם ותאמר מין שאני אברהם [עבדו] והוא ברא את כל העולם כדי שיאמינו בו. וישא את קולו באלו הדברים והנה הצלמים שהיו שם עומדים נפלו על פניהם. וכראות המלך והשרים במפלתם וגם צעקת אברהם נפלו כלם על פניהם ארצה עם מלכם נמרד (וימס לבו) ונשאר כמו שתי שעות [וחצי] ארצה, וימס לבו בקרבו גם פרחו נשמתו ממנו ואחר שתי שעות שב רוחו ונשמתו אל גופו ויקץ משנתו ויאמר המלך הקולך זה אברהם או קול אלקיך? ויאמר לו קול זה קול בריה קטנה מכל בריות שברא הקב"ה. בשעה ההיא אמר המלך נמרד באמת אלקיך אברהם אלוה גדול וחזק מלך מלכי המלכים, ואמר לתרח אביו שישא את בנו ויסר מעליו, וילך לעירו, וילכו שניהם יחדו. ויהי אח"כ ויגדל אברהם עד שהיה כבן עשרים שנה ותרח אביו חלה, ויאמר אל בניו הרן ואברהם בחייכם בני תמכרו אלו השני צלמים שאין לי מעות להוצאותיו, הלך חרץ ומכר את הצלמים והביא מעות להוצאות אביו, וילך אברהם ויקח שני צלמים אחרים למכרם וישם חבל על גרונום ופניהם ארצה והוא היה סוחב אותם וצועק ואומר מי הוא זה שיקנה צלם שאין בו תועלת לא לעצמו ולא למי שקנהו לעובדו, וגם יש לו פה ולא ידבר עין ולא יראה רגלים ולא ילך און ולא ישמע. וכשמוע אנשי המדינה את דברי אברהם תמהו עד מאד, והוא הלך ובא ופגע זקנה אחת ותאמר לו בחייך אברהם תבחר לי צלם אחד טוב מאד וגדול לעבדו ולאהבו, אמר לה אברהם זקנה זקנה איני יודע בהם תועלת לא בגדול ולא בקטן לא לעצמם ולא לאחרים. אמר לה והצלם הגדול אשר לקחת מאחי הרן לעבדו היכן הלך? אמרה לו באו גנבים בלילה הוא וגנבו אותו בעודי בבית המרחץ. אמר לה אם כן כיצד תעבודי לצלמו לא הציל מן הגנבים כל שכן שלא יציל לאחרים מרעתם ולא לך הזקנה השוטה. וכיצד תאמרי שהצלם שעבדת שהוא אלוה אם הוא אלוה למה לא הציל את עצמו מיד הגנבים, אלא שהוא צלם אין בו תועלת לא לעצמו ולא למי שיעבד אותו. אמרה לו הזקנה אם כן אברהם כדברייך למי אעבוד? אמר לה תעבודי לאלקי האלקים ואדוני האדונים בורא שמים וארץ הם וכל אשר בס, והוא אלקי נמרוד אלקי תרח ואלקי מזרח ומערב דרום וצפון. ומי הוא נמרד הכלב שיעשה עצמו אלוה לעבוד אותו! אמרה הזקנה מכאן ולהלן לא אעבוד כי אם אלקי אברהם, ואם אעבוד אותו מה תועלת יהיה לי? אמר לה כל מה שגנבו ישוב לך וגם תציל נפשך מגיהנם. אמרה הזקנה מה אומר כדי להציל את נפשי משחת? א"ל תאמרי ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אחד ואין שני ממית ומחיה, הוא חי ולא יראה מות וגם אני אברהם עבדו נאמן ביתו. אמרה הזקנה מכאן ולהלן אני אומרת כדברייך ואעיד על עצמי שה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת ואתה אברהם נביאו ואאמין בשי"ת ובך.

אמר המגיד ששבה בתשובה ונתחרטה על שעבדה את הצלמים, ואמרו שגם מצאה הגנבים והשיבו לה הגניבה וגם הצלם, מה עשתה זאת הזקנה? לקחה אבן בידה והכתה על ראש הצלם ואומרת אוי לך ולמי שיעבור אותך עוד, כי אין בך תועלת ולא למי שיעבוד אותך, ויצאה מביתה בשוקים וברחובות והיא צועקת ואומרת מי שרוצה להציל נפשו משחת ויצליח בכל מעשיו יעבוד לאלקי אברהם. אמר המגיד שהזקנה בבל יום היתה צועקת עד שהשיבה בתשובה בה אנשים ונשים הרבה. שמע המלך שמועה זאת שלח אחריה והביאה לפניו, אמר לה מה עשית כי שטית מאחרי עבודתי למה לא תעבדי אותי שאני אלקיך ואני יצרתוך אף תמכתוך בימיני. השיבה ואמרה אתה מן הכוזבים ואתה כופר בעיקר באל אחד ואין שני ואתה אוכל מטובו ותעבוד אל אחר ותכפור בו ובתורתו ובאברהם עבדו. ויהי כשמוע המלך את דבריה צוה להרוג אותה, ויהרגו אותה ופחד ורהב לבבו מדבריה, ותמה על עצמו ולא ידע מה יעשה עם אברהם שהפסיד אמונתו, כי רוב המון העם האמינו באלקי אברהם. וכראות השרים שלו היגון אשר שם בלבו וכשמע עם דבריו אמרו לו קום מהרה והלכת אל המקום אשר היית הולך פעמים אחרות ותכריז שכל אנשי המדינה יעשו ז' ימים משתה ויו"ט וישימו עליהם כל החפצים ובגדי משי ורקמה ואבנים טובות ואבנים יקרות שהם וישפה וכל כלי זהב וכסף ומאכל ומשתה וכל מיני מגדים, וכראות אברהם את גודל העושר ותוקף אנשי המדינה ורוב עשרם יבוא ליכנס תחת אמונתך. ויהי כשמוע נמרד השמועה שמח שמחה גדולה וצוה שיכריזו אל כל אנשי המדינה ללכת אל המקום אשר היו רגילים לבוא שם שנה בשנה בגן ויביאו שם הצלמים ויעשו שם משתה ושמחה ויו"ט יותר ממה שהיו רגילים מקודם. ויהי בתוך ימי המשתה.

ויאמר המלך לתרח אבי אברהם להביא את בנו לראות גדולתו ועושר כבור מלכותו ורוב שריו ועבדיו, ויאמר תרח לבנו: בני אברהם! בא עמי למועד המלך נמרד אלקינו, אמר אברהם איני יכול לצאת לשם, א"ל תרח א"כ תשב עם הצלמים עד בואנו משם, ויעש כן וילך תרח, וישב אברהם עם הצלמים וגם צלמי המלך היו שם, וירא אברהם כי הלך המלך אל בית הועד אשר לו ויקח בידו גרון וכראותו צלמי המלך יושבים אמר "ה' הוא האלקים" וישליכם

מעל כסאם ארצה ויך בהם מכה גדולה בגדול החל ובקטן כלה, לזה קטע ידיו ולזה כרת ראשו ולזה שבר עיניו ולזה שבר את רגליו, וכלם נשברו, ויצא אברהם. וישלמו ימי המלחמה ויבא המלך אל ביתו. (וקודם זה כששיבר אותם שם הגרזן ביד גדול הצלמים). וכראות המלך את צלמיו שבורים אמר מי היה כאן, ומי הוא אשר מלאו לכו לעשות כן? ויענו כל העם בוכים ויאמרו אדונינו המלך תדע לך שאברהם היה יושב אצלם ושמענו שהיה משבר להם, ויצו המלך להביא את אברהם לפניו, ויביאו אותו, ויאמר לו המלך ושריו למה שברת את אלקיננו, אמר אני לא שברתי אותם, לא שבר אותם כ"א הגדול שבהם, הלא תראה היות הגרזן בידו, ואם לא תאמינו שאל ממנו והוא יגיד, וכשמעו דבריו חרה לו עד מות ויאמר להוליכו לבית הסהר ויצו אל שר בית הסהר לבלתי תת לו פת לא כול ולא מים לשתות. אמר המגיד שאברהם אע"ה בעודו בבית הסהר נתן עיניו לשמים ויאמר ה' אלקי אתה יודע הנסתרות ואתה ידעת כי לא הגעתי עד הנה כ"א על עבודתך, והקב"ה שמע את תפלתו ושלח לו המלאך גבריאל להושיעו מיד זה הכלב, וא"ל שלום עליך אברהם אל תירא ואל תחת כי ה' אלקיך עמך. בשעה ההיא נראה לו מעיין מים חיים ושתה מהם, והביא לו המלאך כל מיני מאכל לאכול וישב עמו שם כדי ללוותו שנה תמימה. ויהי אחרי השנה ההיא באו שרי המלך ויועצו לאכול ולשתות עם המלך, ויאמרו למלך לבנות לו גדר גדול ולהכריז בכל עירו שכל מי שהוא חפץ בעבודת המלך שיביא אל הבית הזה עצים הרבה עד שימלא כל המקום עצים מפה לפה, ואח"כ יבעירו העצים באש עד שתעלה השלהבת לשמים, ותשליך בתוכה לאברהם, ובזה יאמינו בך לעולם ולא תפסיד אמונתך. וישמח המלך על העצה הזאת היעוצה שמחה גדולה מאד, ויצו לכל העם לאמר כל איש ואשה נער וזקן אשר בכל מדינות המלך יביאו עצים אל הבית ההיא, כי נתן להם זמן עד ארבעים יום, ובכל זאת אברהם עומד בבית הסהר, ויצו המלך לעשות כבשן גדול בתוך הבית אשר בנה וידליקו את העצים בתוכו והנה עלה הש" להבת עד לשמים עד שכל העם פחדו מרוב האש, ושלח אל שר בית הסהר לאמר לו תביא לי את אויבי אברהם והשליכהו לתוך זה הכבשן של אש, ויבא שר בית הסהר לפני המלך להשתחוות לפניו ויאמר לו איך תשאל ממני אדם שזה לו עכשיו שנה תמימה שעמד בבית הסהר ולא הביא לו שום אדם לא לחם ולא מים ולא שום מאכל בעולם, אמר לו עכ"ז תלך בבית הסהר ותצעק אליו אם ישיבך תביאנו ואשליכנו באש, ואם מת יותר טוב ותקברו אותו ולא יזכר שמו עוד. הלך שר בית הסהר לפתח הבור ויקרא בקול גדול וחזק אברהם! אתה חי או מת? ויען אותו אנכי חי. א"ל מי נתן לך אכילה ושתיה עד הנה. א"ל האכילני והשקני מי שהוא יכול על כל, הוא אלקי האל-קים ואדוני האדונים, עושה נפלאות לבדו, וגם הוא אלקי נמרד ואלקי תרח, אלקי כל העולם, הוא זן ומפרנס לכל, רואה ואינו נראה, הוא בשמים ממעל ונמצא בכל מקום ומשגיח בכל הפרטים. ויהי כשמוע שר בית הסהר את דבריו ויאמן גם הוא באלקי אברהם, ויאמר אלקיך אברהם הוא האלקים ואני אעיד על זה וגם אתה עבדו ונביאו באמת ונמרד הוא משקר. ויהי כאמרו כך ויגידו למלך לאמר הנה שר בית הסהר מעיד על אלקי אברהם שהוא אמת ואברהם עבדו אמת, ותמה המלך מאד וישלח אחריו ויאמר לו מה לך שר בית הסהר איך כפרת בי ואמרת שאלקי אברהם אמת וגם אברהם עבדו אמת. אמר לו שכן הוא האמת ואתה המלך נמרד כופר באמת, וכשמוע המלך את דברי השר נתעצב אל לבו מאד וימלא חמה ויצו לפגוע בו להמיתו, ויצעק שר בית הסהר בפגוע בו ויאמר ה' הוא האלקים הוא אלקי כל העולם ואלקי נמרד הכופר. אמר המגיד שהסייף לא היה חותך בצוארו ויותר שהיה מכה בסייף היה משבר הסייף, תמה המלך ויצו להביא את אברהם ולהשליכו בתוך כבשן האש. הלך אחד מן השרים והביאו לפניו ואמר לו המלך השליכהו לתוך האש הגדולה ויקם להשליכו ותצא אש מן הכבשן ותשרוף אותו, ויקם שר אחר מלפני נמרד להשליך אותו באש וגם הוא נשרף, וכל מי שהיה לוקח אותו להשליכו באש היה נשרף עד שמתו רבים אין חקר ואין מספר. ויבא השטן בדמות איש וישתחוו למלך ויאמר לו המלך מה לך שאל מה שתרצה, אמר לו איעצך עצה להשליך לאברהם בתוך כבשן האש, הבה לי עצים הרבה ומסמרות וחבלים ואני אעשה לך טראבוקו (מין מכונה) שמתוך תנועתו תשליכהו לתוך כבשן האש מרחוק ולא ישרוף האש לאיש ההוא. וישמח המלך מאד על העצה הזו, ויצו לעשות כן ויעשו הטרבוקו ואחר אשר השלימוהו לעשות נסו אותו בפני המלך שלשה פעמים עד שמרחוק השליכו בו אבנים לתוך האש, והוא הנקרא טראבוקו. ויקחו את אברהם וקשרו זרועותיו ידיו ורגליו בקשר חזק וישימו אותו בתוך הטרבוקו להשליכו, וכראות אברהם אע"ה איך קשרו אותו נשא עיניו לשמים ואמר ה' אלקי אתה רואה את אשר עושה בי הרשע הזה, גם מלאכי מעלה אמרו לפני הקב"ה רבש"ע מלא כל הארץ כבודך, הלא ראית מה עשה נמרוד הכופר בעבדך ונביאך אברהם, אמר להם הקב"ה איך לא אדע ואנכי יודע כל הנסתרות אבל אראה אני לכם נקמה בנמרוד הכופר ואציל את אברהם עבדי.

אמר המגיד שהשטן בא אצל אברהם בדמות אדם ואמר לו אברהם אם תרצה להנצל מאש נמרד השתחוה אליו והאמין בו. ויהי כשמוע אברהם את דברי השטן ויאמר לו יגער ה' בך השטן, פחות נבזה ארור כופר! ויצא מלפניו, ותבא אמו של אברהם לנשק אותו קודם שישליכו אותו לכבשן האש, ותאמר לו בני השתחוה לנמרד ותכנס תחת אמונתו ותנצל מכבשן האש. אמר לה אברהם אמי תלכי מעלי, ודחפה אותה מעליו, ויאמר לה אמי אש נמרד

תכבה אותו המים אבל אש אלקנו לעד לעולם אינו מכובה ומים לא יוכלו לכבותו. וכששמעה אמו דבריו דברים מצודקים אמרה לו האלקים אשר אתה עובד הוא יצילך מאש נמרד. ויהי אח"כ וישימו אותו בתוך הטרבוקו להשליך אותו בתוך הכבשן. ומלאכי השרת בקשו רחמים מלפני הקב"ה לרדת להצילו מאש נמרד. ויבא אליו המלאך גבריאל ויאמר לו מה אברהם האצילך מזה האש, ויאמר לו אברהם האלקים אשר אני בוטח בו אלקי השמים ואלהי הארץ הוא יצילני, וכראות הקב"ה כוונתו הטובה פנה אליו ברחמים ויאמר לאש ההיא קרה ושלוה על עבדי אברהם.

אמר המגיד שהאש נכבה בלא מים והעצים הציצו וציץ וכולם הוציאו פירות, כל עץ נתן פריו ושב הכבשן כמו גינת ביתן המלך, והמלאכים יושבים עם אברהם בתוכו, ויפן המלך וירא את הגן ואת המלאכים יושבים עם המלאכים בתוך הגן, ויאמר המלך לאברהם כשף גדול אתה יודע שהאש אינה שולטת בך ולא עוד אלא שאתה מראה לעם שאתה יושב בתוך גינת ביתן. ויענו כל שרי נמרד יחדו למלך לא אדונינו אין זה כשוף כי אם יכולת אלוה גדול אלקי אברהם ואין אלוה אחר מלבדו ואנחנו מעידים על זה וגם אברהם עבדו באמת, ויאמינו בשעה ההיא כל שרי נמרד וכל עמו בה' אלקי אברהם ויאמרו כלם ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד.

They said that before Abraham was created, Nimrod denied belief in God, Blessed Be God, vaunted himself, and then asserted that he was a god. The ancients in his time used to worship and prostrate themselves to him. Now this king [Nimrod] was a cunning astrologer, who saw through the science of astrology that a man would be born in his day and would arise against him, dissuade him of his faith, and defeat him. "And he was seized with violent trembling." What did he do? He sent for his princes and governors and told them of the matter. He asked them, "What do you advise me to do about this child who is yet to be born?" They responded, "The counsel which we agree upon is that you should build a large house, set a guard at its entrance, then decree throughout your realm that all the pregnant women shall come there. After they arrive, they shall also bring the midwives so that they are with the pregnant women at the time of their delivery. Now when a woman's time to deliver arrives, the midwives will see, and if it is a boy, they will kill him at the womb, but if it is a girl they will let her live. Then they shall give gifts to her mother and clothe her in regal raiment and call out before her, "Thus shall you do to a woman who bears a daughter."

When the king heard their counsel he was overjoyed. Then he decreed in all the provinces of his realm that all artisans should gather to build a large house for the king, sixty cubits high and eighty cubits wide. When the building of the house was completed, he decreed that all the pregnant women come to that house to be there until they gave birth. He appointed officials to bring them there and he also set guards over the house to guard the doorway that they do not escape. He also appointed midwives over them to help deliver them. He ordered them to kill a male child on his mother's bosom; but if it was a female child, they were to clothe her mother in "raiments of fine linen, silk, and embroidery." Then they led her out from the house of confinement and gave her great honor, for thus did the king order. And so they led her to her home in honor.

The Maggid said that more than seventy thousand male infants were slain in this manner. When the angels on high saw the slaying of these children, they said before the Holy One Blessed Be God, "Have you not seen that which the sinner and blasphemer, Nimrod son of Canaan did? For he slew so many children and spilled their blood on the ground although they had done no harm!" God answered them, "Holy angels, I know and I see, 'for I neither slumber nor sleep,' for I see and know 'the hidden and the revealed things.' But you will see what I will do to this sinner and blasphemer, for 'I will set my hand against him and chastise him.'"

The Maggid said that at that time the mother of Abraham, our father of blessed memory, went and married a man named Terah.

She conceived with him and at the end of three months of pregnancy, her stomach grew large and her face became pale. Terah, her husband, said to her, "My wife, what is wrong with you? Your face is pale and your stomach is big." She answered him, "Every year this illness befalls me and they call it Qolasni." Terah responded, "Show me your belly for it seems to me that you are pregnant. And if you are, it is not fitting to transgress the command of Nimrod our god." Now when he placed his hand on her belly, God performed a miracle on her behalf. The child moved up under her breasts. He felt with his hands and found nothing. He said to her, "You spoke honestly." Thus nothing showed nor became known until the period of gestation finished.

Out of her great fear she left the city and went through the desert on the edge of a valley. She found a large cave there and entered it. The next day birth pangs seized her and she gave birth to a son. Then she saw the whole cave illuminated as if by the sun, by the face of the infant and she was overjoyed. And he was Abraham, our father of blessed memory.

Then she opened her mouth and said, "I am the one who bore you at the time that king Nimrod killed seventy thousand male infants because of you. Now I greatly fear for you, for if he learns about your existence he will kill you! Therefore, it is better that you die in this cave so that my eyes do not see you slain upon my bosom." So she took her own clothing and swaddled him. Then she abandoned him in the cave and said, "May your God be with you. May God not fail you or forsake you."

The Maggid said that when Abraham, our father of blessed memory, was in the cave and yet a child, he had no wet nurse to suckle him. He wept, and God, Blessed Be God, heard his cry "where he is." God sent the angel Gabriel to sustain him and give him milk.

He [Gabriel] made milk flow from the right finger of the baby's right hand and Abraham suckled from it until he was ten days old. Then he began to walk about, left the cave, and walked alongside the edge of the valley. When the sun set and the stars came out, he said, "These are the gods." Later when dawn came, he could not see the stars. He said, "I shall not worship these because they are not gods." Later he saw the sun. He said, "This is my god and I will worship it." But when the sun set he said, "This is no divine being." He saw the moon and said, "This is my god and I will worship it." When it turned dark, he said, "This is not a deity—they have a force which moves them." While he was still speaking the angel Gabriel came and said, "Peace be unto you Abraham." He responded, "Unto you peace." Abraham asked, "Who are you?" The angel replied, "I am Gabriel, a messenger of the Holy One Blessed Be God." At that time Abraham went to a spring which he found there, washed his face, his hands, and his feet and worshiped God, Blessed Be God, bowing down and prostrating himself.

The Maggid said that the mother of Abraham our father remembered him, wept greatly, and left the city to seek her son in the cave in which she abandoned him, but did not find him. She cried even more for him, and said, "Woe is me, for I bore you to become prey for the wild animals, for the bears, for the lions, and the wolves." She walked to the edge of the valley and found her son but did not recognize him because he had grown greatly. She said to him, "Peace unto you." He responded to her, "Unto you peace. Why are you walking in these wastelands?" She answered him, "I left the city to seek my son." He asked her, "Who brought your son here?" She answered him, "I was pregnant with child by my husband, Terah. At the time of delivery I was fearful for my son who was in my belly. I did not want our king, Nimrod son of Canaan, to kill him as he killed seventy thousand male infants. As soon as I came to one cave in this valley, then birth pangs came over me and I bore a son. And I abandoned him in the cave and went to my home and now I came to seek him out but I cannot find him."

Abraham said to her, "These things that you related to me concerning the child that you abandoned, how old was he?" She replied, "About twenty days old." He said to her, "Is there [really] a woman

in the world who would abandon her infant child, all by himself in the desert, and come to see him after twenty days?" She responded, "Perhaps God will have mercy." He said to her, "I am your son, Abraham, for whose sake you came to the valley." She replied,

"My how you have grown my child! Only twenty days old and you are able to walk and talk!" He answered, "Yes, my mother, you know that there is in the world a great and awesome God, living and ever-existent, who sees but is not seen. God is in the heavens and God's presence fills all the earth." She inquired, "My son, is there another god besides Nimrod?" He answered, "Yes my mother, the God of heaven and the God of earth is also the God of Nimrod, son of Canaan. Now you go to Nimrod and inform him of this."

So she went to the city and told her husband, Terah, how she found her son. Now Terah was "a prince and leader" in King Nimrod's house. He went to the palace, to the place where the king was to be found. He prostrated himself before the king with his face to the ground. In that time it was the rule that anyone who prostrated himself to the king could not raise his head until the king ordered, "Raise your head." The king commanded him, "Raise your head and state your request." He responded, "Long live my lord, the king. I have come to notify you about that which you saw through the medium of astrology. [Through astrology you learned] that a male child would be born in your realm who would destroy faith in you. [In trying to eliminate such a child,] you slew seventy thousand male infants. I have come to notify you that he is my son. His mother conceived but I did not know of her pregnancy because she told me, 'I am ill with Qolasni.' I examined her belly but I found no embryo. When she completed the period of gestation, she left the city for the valley and there found a cave. She gave birth to a son and abandoned him to the wild beasts of the field. After twenty days she went [back] to him and found him walking along the edge of the valley, speaking like an adult man. He told her that there was a God in heaven, who sees but is not seen, a single God with no second." When Nimrod heard these things, "he was seized with a violent trembling." He asked his advisers and princes what to do with this child. They answered, "Our king, our god, why are you frightened of a small child? There are thousands upon thousands of thousands of princes in your realm. 'You have commanders of thousands, commanders of hundreds, commanders of fifties, commanders of tens,' and officers without number. Let the least among your commanders go and bring him and put him in prison." He answered them, "Have you ever seen a child twenty days old walk and speak and with his own tongue announce that there is one God in heaven and has no second? That God sees but is not seen?"

The Maggid said, all the princes who were there were horror- struck at these words. Meanwhile Satan came disguised as a man, dressed in black silk. He entered and prostrated himself before King Nimrod until the king ordered, "Raise your head and state your request." Satan asked, "Why are you worried and why are all of you horror-struck by a small boy? I will advise you what to do." The king asked, "What is your advice?" Satan retorted, "Open all your arsenals and give [weapons] to all your commanders, adjutants, governors, and to all the warriors. Then dispatch them to Abraham [so that] he comes and worships you and is under your control."

The Maggid said that the king ordered all the princes and all the warriors to come and take weapons from the royal arsenals. Thus they went forth to take Abraham. When Abraham our father saw that a great [number of] people were coming for him, trembling and great fear seized him on their account. He cried out to the God of heaven to deliver him from their hand, for God is the one who "'Delivers the weak from one stronger than he.' Now please deliver me from them." God heard his cry and saw his tears and sent the angel Gabriel to deliver him from their hand. The angel said to him, "What is the matter Abraham? Why are you crying?" He answered, "I was afraid of these men who are coming to

slay me." Gabriel said to him, "Do not be frightened or afraid for, 'God is with you' and will deliver you from the 'hands of all your enemies.'"

The Maggid said that the Holy One Blessed Be God commanded Gabriel to place a "dense cloud" between Abraham and his assailants. When they saw the darkness and dense cloud they were frightened and returned to Nimrod their king and said to him, "Let us get away from this empire." When the king heard this he gave money to all his princes and courtiers and set out from there for Babylonia.

After they moved, God commanded the angel Gabriel, "Go tell Abraham to follow after the enemy Nimrod to Babylonia." Our father Abraham of blessed memory said to him, "I have no provisions for the road, no horse to ride upon and no soldiers to wage war with him." The angel Gabriel responded, "You need nothing: neither provisions for the road, nor horse to ride upon, nor soldiers to wage war; neither chariot nor horsemen because you will ride upon my shoulders and I will bear you up and bring you to Babylonia." In an instant Abraham arose and rode on Gabriel's shoulder and found himself within the gates of the city of Babylon. Then the angel said to him, "Enter the city and proclaim loudly, 'Ado-nai is God in the heavens above and on the earth below there is none other'; God is unique with no second; God has neither bodily form nor corporeality; is the only God, the God of Nimrod; and I am Abraham, God's servant, in God's house." Our father Abraham of blessed memory went and entered the city and proclaimed aloud to all the people of the city, "Ado-nai is God; God is unique and there is no second; God is God of the heavens; is the only God and the God of Nimrod! Testify that this is the truth, all you men, women, and children. Testify also that I am 'Abraham, God's servant,' 'Trusted in God's house!'" As he walked through the markets and the streets, proclaiming [this message], he found his father and his mother and also the angel Gabriel. The angel said to him, "Abraham, tell your father and your mother that they should also believe and attest to that which you are proclaiming, that 'Ado-nai is God and there is none besides God.'" When Abraham heard the word of the angel, he said to his father and his mother, "You worship a mortal like yourselves. You prostrate yourselves to the image of Nimrod. Do you not realize that it has 'a mouth but does not speak, an eye but does not see, an ear but does not hear,' it cannot walk on its feet and it serves no purpose to itself or others?" When Terah heard his words, he persuaded Abraham to enter the house where he related how it happened that in one day he completed a forty-day journey. Upon hearing this Terah went to Nimrod and reported, "Know, our lord the king that the lad, my son from whom you fled, has arrived here." Nimrod asked him, "How much time did his journey take?" Abraham responded, "Last night I left there and today I arrived here." When Nimrod heard this, "He was seized with violent trembling" and ordered all his princes, counselors, and wise men to bring him advice on what to do with this child. They answered him unanimously, "May King Nimrod live forever!" So he issued a decree declaring that a feast and rejoicing take place for seven days throughout the city. Every person will celebrate at home, dress up, and go out in different kinds of clothes and ornaments. And there shall be "shouting and rejoicing." They shall also do this in the outer and inner courtyards of the royal house and in the provinces of your realm, and the force of your great power will bring forth every person to worship you. The king ordered that this be done, "and a decree was issued" in all the markets and streets. They all donned "raiments of fine linen, silk, and embroidery" and all sorts of silver ornaments, each person acquiring what he could—and thus they did.

Afterwards, when King Nimrod was sitting on his royal throne, he sent for Abraham to come to him with his father, Terah. Abraham passed by the governors and prefects until he reached the royal throne, the one on which King Nimrod was seated. He grasped hold of the throne and shook it, proclaiming these words in a loud voice, "O Nimrod, you loathsome man, who denies the unity of God, who does not believe in the living and ever-existent God, nor in 'Abraham, God's servant,' 'Trusted in God's house.'

Attest and declare as do I, that Ado-nai is God, God is unique and has no second, God has no body, lives, and is eternal, 'neither slumbers nor sleeps.' Further testify against yourself that you are a mortal and aver that I am [God's servant] and that God created all the world in order that they would believe in God." While Abraham raised his voice with these very words, the idols which were standing there fell to the ground on their faces. Now when the king and his princes saw how the idols had fallen [and heard] Abraham's outcry, they all fell face-down on the ground with their god Nimrod. Nimrod's heart melted within him and he remained two and one half hours on the ground. His heart melted within him, his soul also fled from him. After two hours his spirit and soul returned to his body, "and he awoke from his sleep." At that time the king asked, "Is this your voice, Abraham, or the voice of your God?" He answered, "This voice is the voice of the smallest of the creatures which the Holy One Blessed Be God created." Then King Nimrod said, "Indeed, your God, Abraham, is a great and mighty deity, the Sovereign of Sovereigns." Then he ordered Terah to take his son and remove him and go to his city, "Now the two of them went together."

When Abraham reached the age of twenty years, his father, Terah, fell ill. He said to his sons, Haran and Abraham, "By your lives, my sons, sell these two idols for I have not the money to pay for our expenses." Haran went and sold the idols and brought the money to cover his father's expenses. Then Abraham went and took two other idols to sell. He placed a rope around their necks with their faces to the ground. In that manner he dragged them and he cried out, "Who wants to buy an idol that serves no purpose, either to it- self or to the one who purchases it, in order to worship it? 'It has a mouth but does not speak, an eye but does not see, feet but does not walk, an ear but does not hear.'" When the people of the city heard Abraham's words, they were greatly surprised. As he went through the streets, he met an old woman who said to him, "By your life, Abraham, select an idol for me, a very good and large one, that I may worship and adore it." Abraham answered her, "Old woman, old woman, I don't know of any purpose in any of them, neither the big ones nor the little ones; neither by themselves nor for others." He went on, "What has become of the big idol which you bought to worship from my brother Haran?" She responded, "Thieves came that night while I was in the bathhouse and stole it." He retorted, "If this is so, how can you worship such an idol that was unable to save itself from thieves, let alone deliver others and you, you old, foolish woman from misfortune! And how can you say that the idol whom you worshiped is God? If it is God, why didn't it deliver itself from the hands of the thieves? It is but an idol. It has neither intrinsic worth nor value for the one who purchases it in order to worship it."

The old woman retorted, "If this is as you say, Abraham, whom shall I worship?" He answered, "'Worship the supreme God, the supreme Sovereign,' Creator of 'heaven and earth, the sea and all that is in them'—the God of Nimrod, the God of Terah, the God of the east and west, south and north. Who is Nimrod the dog, that he has made himself a divine worthy of worship?" The old woman answered, "From now on I shall not worship any god except your God, the God of Abraham. Now if I do worship God, what benefit will I have?" He answered, "All which was stolen from you will be restored to you and you will save your soul from Gehenna." The old woman asked, "What shall I do in order to save my soul from destruction?" He answered her, "Say, 'Ado-nai is God in the heavens above and on the earth below'; God is unique and has no second; 'God deals death and gives life'; lives; and will not see death; also that I am Abraham, God's servant, trusted in God's house." The old woman said, "From now on I will affirm your words and attest that 'Ado-nai is God in the heavens above and on earth below,' and that you, Abraham, are God's prophet and I believe in God, may God be blessed, and in you."

The Maggid said that she repented and regretted that she had worshiped idols. He also reported that she found the thieves and they returned her stolen articles along with the idol. What did the old woman do? She took stone in hand and struck the head of the idol. She said, "Woe to you and the

one who might worship you in the future, for you have no purpose and give no benefit to the one who worships you." Thus she went out of her house into the markets and streets and cried out, "Anyone who wants to save his soul from destruction and prosper in all his doings, let him worship the God of Abraham."

The Maggid said that the old woman would cry out every day until many men and women repented. The king heard this report, sent for her, and they brought her before him. He asked her, "What have you done? You have strayed from worshipping me. Why don't you worship me, for I am your god? 'I formed you and even uphold you with My right hand.'" She answered, "You are a liar. You deny the unity of the unique God who has no second. You survive out of God's goodness, yet you worship another god, denying God, God's Torah, and Abraham, God's servant." When the king heard her words, he gave the order to kill her. And they killed her, but, "his heart trembled and expanded" because of her words. He wondered but did not know what to do about Abraham who undermined the people's faith in him [Nimrod], for most of the people believed in the God of Abraham. When his princes saw the grief in his heart and when they heard his words, they said to him, "Arise quickly and go to the place where it is your custom to go on occasions and decree that all the people of the city make a seven-day feast, a rejoicing, and a holiday. Have them put on their finest robes of silk and embroidery, fine stones, and precious jewels—yellow emerald and jasper; objects of gold and silver, food and drink, and all kinds of fine fruits." They argued that "by such a display of great wealth and power by the people of the city, people 'who glory in their great wealth,' Abraham would return to the faith of the king."

When Nimrod heard this report he was overjoyed. He issued a decree that all the people of the city go to the place in the garden where they were accustomed to come each year. Let them bring their idols there and let them make a feast, a rejoicing, and a holiday greater than they were accustomed to previously. During the feast, the king asked Abraham's father, Terah, to bring his son to see his greatness, "and the vast riches of his realm," and the multitude of his officers and courtiers. Terah asked his son, "My son Abraham! Come with me to the assembly of King Nimrod our god." Abraham answered, "I am unable to go there." Terah responded, "If this is so, you stay with the idols until our return from there." He agreed and Terah went. Abraham stayed with the idols, the king's idols being among them. When Abraham saw that the king went to his assembly he took an ax in his hand and looking at the seated images of the king he said, "Ado-nai is God, Ado-nai is God," and cast them from their throne to the ground. He gave them a mighty blow beginning with the largest and ending with the smallest. He cut off the hands of one and beheaded another; he put out this one's eyes and broke that one's legs, so that all were mutilated. Then Abraham left (but first he placed the ax in the hand of the largest idol).

When the feast days ended the king returned home. When the king saw his idols broken, he asked, "Who was here? and Who dared to do this?" All the people weeping, answered, "Our lord the king, know that Abraham stayed with the idols and we heard that he smashed them." Then the king ordered that Abraham be brought before him. When they brought him, the king and his princes asked, "Why did you smash our gods?" He answered, "I did not smash them, but the largest among them did it. Don't you see the ax in his hand? And if you don't believe me, ask him and he will tell you." When Nimrod heard his words, "he was angry enough to die." Then he ordered that they imprison Abraham and he charged the commander of the prison to give him neither bread to eat nor water to drink.

The Maggid said that while Abraham our father of blessed memory was in prison, he raised his eyes to heaven and prayed, "Ado-nai my God, You know the hidden things, You also know that I ended up here only because I worship You." The Holy One Blessed Be God hearkened to his prayer and sent the angel Gabriel to save him from the power of this dog. He said, "Peace to you, Abraham, 'Fear not, be

not dismayed for Ado-nai, your God, is with you." Immediately a well of fresh water appeared to him and he drank. Then the angel brought all kinds of food to eat and he dwelled with him there, serving as company for him for a complete year. At the end of the year, the king's commanders and advisers came to eat and drink with the king. They told the king to build a fence and to decree in all the city that anyone who wants to serve the king bring a lot of wood to this house, until the whole place is totally filled with wood. Afterwards they will set the wood afire until the flames reach the heavens. Then they will hurl Abraham into its midst. Thus they will believe in you forever and not undermine your faith. The king was overjoyed by this advice. He ordered all the nation, every man, woman, youth, and old person who was in all the king's provinces to bring wood to this large house which he had built, until it was full. So all the people did this and they hastened to bring the wood to that house, for he gave them up to forty days' time to do it. During all this Abraham remained in the prison-house. The king further ordered them to prepare a large furnace within the house which he built. They ignited the wood in it and the flames reached the heavens so that all the people were terrified of the vastness of the fire.

Nimrod sent to the commander of the prison-house and ordered, "Bring me my enemy, Abraham, so that they may hurl him into this fiery furnace." The commander of the prison-house came before the king, prostrated himself before him and asked, "How can you ask me for such a man, who has just completed a full year in the prison-house, [during that time] nobody brought bread or water or any food known in the world?" He responded, "In spite of this, you go into the prison-house and call out to him. If he answers, bring him and I shall hurl him into the fire. But if he is dead, the better! You will bury him 'and his name will be remembered no more.'" The commander of the prison-house went to the entrance of the dungeon and called in a great, strong voice, "Abraham, are you alive or dead?" He answered him, "I am alive." He asked him, "Who gave you food and drink all this time?" He answered, "The One who is capable of all fed me and gave me drink; 'the supreme God, the supreme Sovereign,' 'who alone does wondrous things.' The God who is also the God of Nimrod, and the God of Terah, and the God of all the world. God sustains and supports everything. God sees and is not seen. God is in the heavens above and is found in every place. God attends to every detail." Now when the commander of the prison-house heard his words, he also believed in the God of Abraham. He declared, "Your God, O Abraham, is God and I attest to this. Furthermore, you are in truth God's servant and prophet. And as for Nimrod, he is a liar!" After he spoke in this manner, they reported to the king, "The commander of the prison-house attests that the God of Abraham is the true God and that Abraham is God's truthful servant." The king was horror-struck and sent after him. He asked him, "Commander of the prison-house, what is troubling you? How can you blaspheme against me and say that Abraham's God is the true God and that Abraham is God's truthful servant?" He replied to him, "For it is the truth, and you, King Nimrod, deny the truth." When the king grasped the words of the commander he was greatly grieved and he was filled with anger. He gave the order to strike him dead. The commander of the prison-house cried out when they struck him and declared, "Ado-nai is God, God of all the world and the God of Nimrod, the blasphemer."

The Maggid said that the sword did not cut into his neck, rather the one who smote with the sword, broke the sword. The king was horror-struck and gave the order to bring Abraham in order to hurl him into the fire. One of the princes was dispatched and brought him before the king. The king ordered, "Hurl him into the great fire." As he got up to cast him into the fire, a flame from the furnace leapt forward and consumed him. Then another prince left Nimrod's presence to cast Abraham into the fire but he too was consumed. Thus whoever would take hold of him to cast him into the fire was consumed, so that many died, "incalculable and without number." Then Satan came along masked as a human being and prostrated himself before the king.

The king asked, "What is it? Ask what you wish!" He responded, "I shall give you counsel on how to hurl Abraham into the fiery furnace. Bring me many trees, nails, and rope. Then I will make a catapult, the movement of which will enable you to hurl him into the fiery furnace from afar. Thus the fire will not consume the man who operates the catapult. The king was overjoyed by this counsel. He gave the order to do this and they built a catapult. When they completed it, they tested it three times in the king's presence so that from afar, they hurled stones with it into the fire. (This is what is called a catapult.) Then they took Abraham, tied his arms, hands, and feet together with a strong knot and placed him in the catapult to hurl him [into the fire]. When our father, Abraham of blessed memory, saw how they had bound him, he raised his eyes to heaven and prayed, "Ado-nai, my God, You see what this wicked man is doing to me!" Even the angels on high spoke before the Holy One Blessed Be God, "Sovereign of the universe, 'Your Presence fills all the earth.' Have you not seen what Nimrod the blasphemer has done to Your servant and Your prophet Abraham?" The Holy One Blessed Be God answered, "How is it possible for Me not to know, when I know all 'the hid- den things.' But I will show you vengeance against Nimrod the blasphemer, and I will de- liver Abraham, My servant."

The Maggid said that Satan came to Abraham masked as a man and said to him, "If you wish to deliver yourself from the fire of Nimrod, prostrate yourself before him and affirm your faith in him." When Abraham heard the words of Satan, he replied to him, "'May Ado-nai rebuke you, O Satan,' repulsive, contemptible, accursed blasphemer!" Then he left his presence. At that time Abraham's mother came to kiss her son before they hurled him into the fiery furnace. She said to him, "My son, prostrate yourself before Nimrod and enter into his faith and save yourself from the fiery furnace." Abraham answered her, "My mother, my mother, go away." Then he pushed her away from himself and said to her, "My mother, that water can extinguish Nimrod's fire but the fire of my God is eternal, it is inextinguishable, no water can put it out." When his mother heard these truthful words she said, "May the God whom you worship deliver you from Nimrod's fire." Afterwards they placed him in the catapult to hurl him into the furnace. Meanwhile the ministering angels sought mercy from the Holy One Blessed Be God to go down to deliver Abraham from Nimrod's fire. The angel Gabriel came to him and asked him, "Well, Abraham, shall I save you from this fire?" Abraham answered, "The God in whom I trust, the God of heaven and earth will deliver me." When the Holy One Blessed Be God saw his sincere devotion, he turned to him in mercy. He commanded the fire, "Cool off and bring tranquility to My servant Abraham."

The Maggid said that the fire was extinguished without water. The logs flowered and all brought forth fruit, each tree producing its own fruit. The furnace turned into "the king's pavilion," and the angels sat in it with Abraham. When the king turned and saw the garden and the angels sitting with Abraham, he [Nimrod] said to Abraham, "Great sorcery! You know that fire does not have power over you, moreover, you show the people that you sit in a pavilion."

Then all Nimrod's princes in unison answered the king, "No, our lord, this is not sorcery! Rather, this is a great, divine power, the God of Abraham. Besides God there is none other. Furthermore, we testify to this and also that Abraham is truly God's servant!" In that hour all of Nimrod's princes and all the people believed in *Ado-nai*, the God of Abraham. They all proclaimed, "*Ado-nai* is God, in heaven above and on earth beneath there is none else."

10 Coligny-Geneve, Fondation Martin Bodmer, Haggadah, Italy, 15th c.

ומביאין לפניו סל או קערה ובתוכה ג מצות ... וחזרת וחרוסת ושני מיני בשר, צלי מבושל אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה ועוד יש בתוכה דג וביצה ... ועוד יש בתוכה קליות ואגוזים ושאר מיני פרות לשדל בהן את הנערים כדי שלא יתנמנמו וישנו וכדי ששואלו על השוני שרואין ... ועל כן אנו מגביהין את הקערה שיש בתוכה כל אלו הדברים נוטל אחת מן המצות של שמורים ובוצע לשניים, חציה נותן בתוך השלמות וחציה תחת המפה, קורא

אותה אפיקומן ... ויגביה הקערה או הסל אשר בו החרוסת והמצות וחזרת וליטוג וצלי בשר וביצה ויאמר בקול נאה הא לחמא. ויש שעושיין הבשר והצלי מחוץ הקערה בעת שיתחיל לומר הא לחמא.

Приносят ему корзину или поднос с тремя *мацот*... и *хазерет*, и *харосет*, и два вида мяса – вареное и обжаренное в качестве напоминания о пасхальной жертве, а другое – в качестве напоминания о праздничной жертве (*хагига*), и внутри него есть также рыба и яйцо... также кладут внутрь обжаренные зерна и орехи, а также различные плоды, чтобы умиловить отроков, дабы они не задремали и не заснули, и чтобы задавали вопросы о том необычном, что заметили... Поэтому мы поднимаем поднос со всеми этими предметами. Надо взять одну из отложенных *мацот* и разломить ее пополам – одну половину надо положить обратно к двум целым, а другую – под салфетку, это так называемый *афикоман*... И следует поднять поднос или корзину, в которой *харосет*, *маца*, *хазерет* и латук, и жареное мясо, и яйцо, и сказать с выражением: «Вот хлеб...». Некоторые убирают мясо с подноса, когда начинают произносить «Вот хлеб...».

11 Sefer Haminhagim Ierabbenu Issac Tyrnau, Lei Haseder

ויבצע מצה השנייה לשנים, דאם יבצע הראשונה יהיה המוציא על השנייה, ואסור משום דאין מעבירין על המצות, דאין מצוה בשבירת המצה אחת לשנים, אבל עתה יהיה המוציא על הראשונה וחציה ישים בין שתי השלימות וחציה יצרור במפה לאפיקומן זכר לצרורות בשמלותם וגו' (שמות יב, לד). ויעקור הקערה שבה הג' מצות ונסמן עליהם א' ב' ג'. וב' תבשילין ומרור וירקות וחרוסת. והיא במקום שולחן קטן ויעקור אותה בסוף השולחן, ולא יגביהנה רק עוקרה, לכן אין צריך להסיר ממנה ב' תבשילין. והכל כדי שישאל הבן למה עוקרין הקערה והלא לא אכלנו עדיין שנאמר (שם יג, יד) כי ישאלך בנך מחר וגו'.

Вторую мацу надо разломить пополам, ведь если разломить первую, получится, что благословение «Выводящий хлеб...» произносится над второй, что запрещено, ведь не переносится благословение с одной мацы на другую, ведь не существует заповеди разламывать мацу надвое, а в таком случае «Выводящий хлеб...» будет относиться к первой маце и будет произноситься над целой мацой. Одну половину нужно поместить между двумя целыми, а вторую – завязать в салфетку в качестве *афикомана*, как сказано: «Завязанные в одеждах их» (Исход 12:34). Поднос с 3 *мацот*, помеченными А, Б, В, двумя видами мяса, горькой зеленью, овощами и *харосетом* надо поставить на край маленького стола, и не надо поднимать, а только переставить, поэтому два вида мяса можно с него не снимать. Все это делается для того, чтобы сын спросил, почему переставляют поднос, ведь мы еще ничего не ели, как сказано: «И когда после спросит тебя сын твой...» (Исход 13:14).

12 Sefer Maharil, Seder hahaggadah, 10

ויכרוך את המצות במפה לכסות חרפת הפת שמקדימין היין לפניו לקידוש, וכשמתחיל עבדים היינו אז יגלה אותם מלמעלה מעט לקיים לחם עוני שעונין עליו דברים.

Мацот надо завернуть в салфетку, чтобы «не стыдить» хлеб, вперед которого ставят вино для *кидуша*, и когда начинают произносить «Рабам были мы...», то открывают их...

13 Leqet Yosher, Orah Hayyim, 84, 1

וזכורני שהיה כורך חציה של אפיקומן במפה קטנה שהייתה נאה, ועשה תחת הסיבה שלו. בפותחו הא לחמא היה מגביה הקערה ומניח מיד קודם שסיים הא לחמא. ולא היה מכוסה כל הקערה כדי שיראו המסובין לחבב המצוה עליהן. וז"ל תשוב' שא' מהרי"ל: וכשמתחיל הא לחמא מגביה הקערה או חזו במצה בידו ועם הגבהתה מסלק מן

השלחן לגמרי, עד מטי לעבדים היינו. כדברי סמ"ק שעונין עליו דברים, ולכך תהא מגולה קצת בשעה ההגדה. דא'י מכוסה היא הוה כמאן דליתא כדאשכחנא בפריסת מפה בשבת, טעם שלא יראה הפת בושתו. אך כשנוטלין היין בלפיכך נכון לכסותה, משום ההוא טעמא, שלא יראה הפת כו', כן מנהג עני בדעת. מצאתי.

Я помню, что он заворачивал половину, которая *афикоман*, в маленькую нарядную салфетку и клал под свое ложе. Начиная произносить «Вот хлеб...», поднимал поднос и тут же ставил обратно, еще до завершения фразы «Вот хлеб...». Поднос не покрывался весь, чтобы все за столом видели его и радовались исполнению заповеди. А вот что говорил Магарил: «Начиная произносить «Вот хлеб...», следует поднять поднос, взять в руку мацу, и, приподняв ее, убрать со стола совсем, пока не наступит черед произносить «Рабами мы были...». «Малая книга заповедей» утверждает, что над ней произносят речи, так что она должна быть немного приоткрыта во время рассказа об Исходе, ведь если полностью покрыть, то будет казаться, что ее совсем нет, как в случае покрывания салфеткой на субботнем столе, ради того, чтобы не «стыдить хлеб». Однако, когда берут бокал с вином на словах «Потому...», следует покрыть ее именно по этой причине – «чтобы хлеб не увидел...» – такой я, ваш покорный слуга, знаю обычай.

14 Sefer Haminhagim Ierabbenu Abraham Klausner, 10

ויקח מצה העליונה ויבצענה לשנים, וישים חציה תחת המפה לפי שנאמר משארותם צרורות בשמלותם (שמות יב, לד) וחציה בין שתי השלימות. ומגביה הקערה עם המצות ואומר הא לחמא וכו'. ואשר נהגו להניף הקערה ונוטלין ממנה שני התבשילין, כדי שלא יהא נראה כמניף קדשים בחוץ, טועים הם בדבר לפי שאמרו חכמים להגביה מצה ומרור ושלא להגביה שני תבשילין שא' זכר לפסח וא' זכר לחגיגה, אלא בשעה שאומר מצה זו יגביה המצה ובמרור זה יגביה המרור, אבל כשמזכיר את הפסח אינו מגביה את שני התבשילין מפני שנראה כאוכל קדשים בחוץ, לכן אומר פסח שהיו אבותינו אוכלים ואין אומר פסח זה. וכן אמרו התוס' שאין צריך למושכם לחוץ מן הקערה. ואומר הא לחמא עניא עד בני חורין.

Следует взять верхнюю мацу и разломить надвое, половину положить под салфетку, как сказано: «Завязанные в одеждах их» (Исход 12:34), а другую половину – к двум целым. Нужно поднять поднос с *мацот* и сказать: «Вот хлеб...». Те же, кто покачивает поднос и снимает с него два вида мяса, чтобы не было похоже на покачивание священных жертвоприношений за пределами Храма, заблуждаются в этом, поскольку мудрецы велели поднимать мацу и горькую зелень, и не поднимать два вида мяса, один из которых – напоминание о пасхальной жертве, а другой – о праздничной, когда произносятся слова «Эта маца...» – поднимают мацу, а когда слова «Эта горькая зелень...» – поднимают горькую зелень, но когда упоминается пасхальная жертва, не поднимают два вида мяса, чтобы не создавать видимость поедания жертвенного мяса за пределами Храма, поэтому говорят «Пасхальная жертва, которую ели отцы наши...», а не «Эта пасхальная жертва...». Тосафот говорят, что не нужно снимать мясо с подноса, и следует произносить всё – от «Вот хлеб...» до «...свободными людьми».

15 Sefer Maharil, Seder Hahaggadah, 22-23

הא לחמא, באומרו יהיו התבשילין מסולקין מן הקערה, וכן נהג מהר"י סג"ל בעצמו לסלקם. ודרש ברבים דאין צורך, ורוב רבותינו כתבו כן. ויגביה הקערה עם המצות ויחזיקה כן, ... ויאמר עד מה נשתנה. ואז יסלקנה עד סוף השלחן עד שהגיע לומר עבדים היינו. ואז יחזירנה לפניו לקיים פירוש לחם עוני שעונין עליו דברי ההגדה. ולכך יהיו אז מקצת המצות מגולות עד לפיכך ... מהר"ש כשאמר הא לחמא לא הגביה הקערה אלא דחפה כמו שפי' המיימון ואמר מהר"י סג"ל דגם יש לאחוז מצה בידו עם הגבהת הקערה. מה שעקרו בימיהם השלחן ולדידן הקערה, שישאלו תינוקות. ומה ענין יציאת מצרים מצינו להשיב להן על זה. ואמר מהר"י סג"ל דאומר להן אין לנו לאכול עד שנודה להקב"ה על שעשה לנו נסים. ואז שואל מה הם הנסים ואז אומר עבדים.

«Вот хлеб...» – при произнесении этой фразы следует убрать два вида мяса с подноса, и так поступал сам Магарил, хотя для всех остальных он не считал это необходимым, и большинство учителей наших с ним согласны. Следует поднять поднос с *мацот* и удерживать его...и произносить слова до «Чем отличается...», а затем убрать ее на край стола, пока не придет время произносить «Рабами мы были...», и тогда возвращают поднос на место, чтобы исполнить толкование «хлеб бедности (*они*)» - это хлеб, над которым произносят (*онин*) рассказ об Исходе, поэтому *мацот* должны быть частично приоткрыты до слов «Потому...». Рабби Шалом из Вены не поднимал поднос, произнося «Вот хлеб...», а отталкивал его, согласно толкованию Маймонида.

Магарил также говорил, что, приподнимая поднос, следует взять в руку мацу. В их годы отодвигали стол, а в наше время – поднос, чтобы дети задавали вопросы, а мы могли бы в ответ рассказать им об Исходе из Египта. Магарил говорил, что отвечать следует так: «Мы не должны есть, пока не отблагодарим Святого, благословен Он, за чудеса, которые Он для нас сотворил». Тогда сын спросит: «За какие такие чудеса?», на что надо ответить: «Рабами...и т.д.».